

Голові Разової спеціалізованої ради PhD 15030
Запорізького національного університету,
д.пед.н., професору,
Верітову Олександрові Ігоровичу

РЕЦЕНЗІЯ

Коваленко Юлії Олексіївни, кандидата педагогічних наук, доцента
на дисертаційну роботу Бережної Ярослави Леонідівни
«Технологія диференційованого фізичного виховання студентів гуманітарно-
педагогічного профілю за показниками нейродинамічних функцій»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Студентська молодь є тим стратегічним фундаментом нації, стан здоров'я якого безпосередньо визначає її майбутнє. У цьому контексті дослідження причин та наслідків зниження рівня рухової активності здобувачів вищої освіти не лише не втрачають свого значення, а й набувають особливої актуальності. Фізичне виховання постає дієвим інструментом, спроможним нівелювати тенденції до погіршення здоров'я та забезпечити збереження як фізичного, так і ментального благополуччя молодого покоління. За умов стрімкого прискорення темпів сучасного життя раціонально побудований процес фізичного виховання виступає ефективним засобом мінімізації негативних чинників довкілля та є надійною основою для формування адаптаційних резервів організму молоді.

Виражений дефіцит рухової активності в молодому віці є критичним чинником ризику, що запускає механізми розвитку низки хронічних соматичних захворювань. Гіподинамія у студентські роки суттєво знижує функціональні можливості провідних систем організму, перетворюючись на деструктивне явище, яке нівелює здоров'язбережувальний потенціал нації.

Отже, пошук ефективних шляхів нівелювання негативних тенденцій у стані здоров'я студентів, які загострюються в умовах дистанційного навчання та обмеженого безпосереднього контакту з викладачем фізичного виховання, залишається одним із пріоритетних і дискусійних завдань у сучасних наукових колах. Актуальність цієї проблеми зумовлена необхідністю модернізації традиційних

підходів до фізичного виховання студентів гуманітарно-педагогічного профілю та їх адаптації до вимог сучасного цифрового освітнього простору.

Розроблена автором технологія диференційованого фізичного виховання студентів гуманітарно-педагогічного профілю, що спрямована на інтегрований розвиток фізичних якостей, функціональних можливостей і професійно значущих когнітивних якостей має сучасне наповнення. Адже інтегрує засоби рухової активності, когнітивну візуалізацію та інтерактивні методи навчання, що сприяють підвищенню рівня свідомої залученості студентів до рухової активності та формуванню здоров'язберезувальної компетентності.

Саме тому дисертаційне дослідження Бережної Ярослави Леонідівни є своєчасним і має вагоме науково-практичне значення в сучасних умовах загального погіршення стану здоров'я молоді та зниження її мотивації до занять фізичним вихованням і спортом. Автором успішно реалізовано концепцію диференційованого навчання, в основу якої покладено інтеграцію показників нейродинамічних функцій та мотиваційної сфери студентів. Таке поєднання забезпечує синергетичний ефект та суттєво підвищує загальну ефективність розробленої моделі фізичного виховання.

Визначені автором суперечності вказують на необхідність перегляду підходів до формування здоров'язберезувальної компетентності, акцентуючи увагу на практичній руховій активності та об'єктивному контролі стану здоров'я.

Окремої уваги заслуговує той факт, що автору вдалося переконливо довести висунуту гіпотезу. Зокрема, науковий інтерес викликають результати, які свідчать, що врахування індивідуальних психофізіологічних та нейродинамічних властивостей студентів гуманітарного профілю є ключовим критерієм для ефективної диференціації засобів фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Вагомим науково-практичним здобутком дослідження є успішне впровадження авторського інструментарію психофізіологічного моніторингу. Застосування спеціалізованого програмного забезпечення та мультимедійних посібників дозволило забезпечити високий рівень цифровізації освітнього процесу та створило надійне підґрунтя для ефективної диференціації фізичного

виховання студентів.

Отже, дисертаційна робота Бережної Ярослави Леонідівни є актуальним науковим дослідженням, спрямованим на вирішення значущих завдань розробки та впровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти. Практична реалізація авторського програмного забезпечення для психофізіологічного моніторингу дозволяє ефективно компенсувати брак живого спілкування з викладачем і виводить процес оптимізації рухового режиму студентів на якісно новий рівень, відповідального відношення до свого здоров'я.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність. Повнота викладу отриманих результатів в опублікованих працях.

Автором чітко сформульовані і співвіднесені: мета роботи, об'єкт, предмет і завдання дослідження, визначені відповідні компоненти наукового апарату педагогічного дослідження, що цілком адекватні об'єкту й предмету, меті й завданням наукової роботи.

Метою дисертаційного дослідження було – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити технологію диференційованого фізичного виховання студентів гуманітарно-педагогічного профілю за показниками нейродинамічних функцій.

Науковий пошук у межах роботи здійснювався шляхом всебічного аналізу та порівняння фундаментальних теоретичних підходів із сучасними результатами наукових досліджень. При цьому враховано попередні наукові напрацювання, спрямовані на розв'язання визначеної проблеми, а також емпіричні дані, отримані під час вивчення предмета дослідження. Особливу увагу приділено аналізу змісту, структурі та ефективності технології диференційованого фізичного виховання студентів гуманітарно-педагогічного профілю з урахуванням показників нейродинамічних функцій.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, поданих у дисертаційній роботі, забезпечується використанням системи методів, зокрема аналіз і узагальнення науково-методичної літератури та ресурсів Інтернет-мережі

з окресленої проблеми і надало змогу підсумувати досвід підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до фізичного виховання для подальшого креативного запровадження; емпіричні методи застосовувались відповідно до сучасних міжнародних стандартів EQVATOR (Enhancing the QUALity and Transparency Of health Research), що регламентують проведення експериментальних досліджень у сфері здоров'язбереження, фізичного виховання і спорту, а також у медичних, психологічних і соціологічних науках; методи математичної статистики.

Коректна статистична обробка емпіричних даних із урахуванням специфіки предмета дослідження та поставлених завдань істотно підвищила правомірність, достовірність і надійність отриманих результатів.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає в тому, що уперше теоретично обґрунтовано та розроблено концептуальну модель диференційованого фізичного виховання студентів гуманітарнопедагогічного профілю, побудовану з урахуванням показників нейродинамічних функцій і мотиваційного ставлення студентів до рухової активності; розроблено алгоритм диференціації засобів фізичного виховання студентів гуманітарно-педагогічного профілю на основі психофізіологічних і нейродинамічних показників із застосуванням методів багатовимірного статистичного аналізу; визначено особливості психофізіологічних і нейродинамічних функцій студентів гуманітарних спеціальностей, які характеризуються специфічним співвідношенням показників рухливості та стійкості нервової системи порівняно зі студентами інших педагогічних спеціальностей; розроблено технологію диференційованого фізичного виховання студентів гуманітарно-педагогічного профілю, яка передбачає поєднання аеробно-анаеробних, координаційних і творчо орієнтованих вправ відповідно до особливостей нейродинамічних функцій здобувачів; встановлено позитивний вплив розробленої технології на показники фізичної підготовленості, психофізіологічного стану та професійно значущих когнітивних якостей студентів гуманітарно-педагогічного профілю.

Автором уточнено та доповнено зміст поняття «здоров'язбереження» майбутнього вчителя за рахунок включення суб'єктивно-емоційного чинника (задоволення від рухової активності), що дозволило представити компетентність зі збереження та поліпшення здоров'я не як статичну суму знань, а як динамічну самоорганізуючу систему, яка розвивається за нелінійною траєкторією; удосконалено зміст технології фізичного виховання шляхом інтеграції засобів рухової активності, когнітивної візуалізації та інтерактивних методів навчання, що сприяє підвищенню рівня залученості студентів до рухової активності та формуванню здоров'язбережувальної компетентності; підтверджено положення про необхідність комплексного впливу засобів фізичного виховання на фізичний стан, психофізіологічні функції та професійно значущі когнітивні якості студентів гуманітарно-педагогічного профілю.

Практична цінність дослідження полягає у створенні комплексної технології диференційованого фізичного виховання майбутніх педагогів і гуманітаріїв, що доведено її позитивним впливом на їхні фізичні якості, функціональні показники та когнітивну сферу. Реалізація цієї технології стала можливою завдяки розробці авторського програмно-методичного комплексу. Удосконалений інструментарій психофізіологічного моніторингу із застосуванням спеціалізованого софту та мультимедійних засобів дозволяє перевести процес індивідуалізації занять на якісно новий, технологічний рівень.

Отже, наведене вище дає підстави розглядати отримані наукові положення та висновки як достатньо обґрунтовані й достовірні.

Представлені в роботі результати відображено в 11 наукових працях, серед яких 3 статті – у міжнародних виданнях, що входять в бази Scopus / Web of Science (видання категорій Q2 – Q3, при перерахунку за вимогами Постанови Кабінету Міністрів від 12.01.2022, № 44 – 6 статей), з них 2 статті у фаховому виданні категорії А України. За темою дисертації також опубліковано 3 статті у фахових виданнях України категорії Б, 1 стаття – у міжнародному виданні, 4 статті апробаційного характеру.

Джерелознавче підґрунтя дослідження сформовано на працях авторів, які подано в наукометричних базах Scopus, Web of Science, PubMed і Google Scholar за ключовими словами: «психофізіологія», «вища нервова діяльність», «психологічні типи», «здобувачі», «гуманітарні спеціальності», «технічні спеціальності», «фізичне виховання», «диференціальний підхід». Обґрунтовуючи напрями наукового пошуку, дисертант спирається на аналіз 226 найменувань літературних джерел.

Структура дисертації Я.Л. Бережної відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії і складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з них 174 – основного тексту. Дисертація містить 67 рисунків і 27 таблиць. Список літературних джерел містить 258 найменувань, з яких 233 – англomовні, з них 231 опубліковано у виданнях Scopus / Web of Science, 90% з яких – за останні 3 роки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми; подано зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами й темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, описано методи дослідження; обґрунтовано наукову новизну та визначено практичну значущість отриманих результатів; розкрито особистий внесок автора; описано сферу апробації результатів дослідження та вказано кількість публікацій.

У першому розділі **«Теоретичні основи диференційованого фізичного виховання студентів гуманітарно-педагогічного профілю»** здійснено аналіз Концептуалізація поняття «здоров'язбереження» та актуальні суперечності проблеми розробки технологій фізичного виховання студентів. Розглянуто Особливості процесів мислення здобувачів гуманітарних спеціальностей та необхідність розробки технології диференційованого фізичного виховання. Увагу приділено Тенденції зміни стану здоров'я студентів гуманітарно-педагогічного профілю на сучасному етапі. У розділі проаналізовано інноваційні технології фізичного виховання студентів університетів.

На основі проведеного аналізу узагальнено основні недоліки сучасних концепцій формування системи знань студентів щодо зміцнення і збереження здоров'я, які потребують усунення на основі наукових досліджень

У другому розділі роботи **«Методи та організація дослідження»** розкрито особливості застосування комплексу взаємопов'язаних методів: методи аналізу наукової і науково-методичної літератури; психофізіологічні методи дослідження; Методи визначення антропометричних показників; методи визначення функціонального стану здобувачів; методи визначення рівня розвитку фізичних якостей здобувачів; визначення професійних якостей здобувачів – майбутніх викладачів гуманітарних дисциплін; самооцінка здобувачів рівня задоволення від виконання запропонованих вправ та визначення розвитку рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності; методи математичної статистики. Подана організація дослідження та надана характеристика контингенту випробуваних.

Аналіз змісту третього розділу **«Результати констатувального експерименту щодо виявлення особливостей функціонування нервової системи як основи розробки технології диференційованого фізичного виховання студентів гуманітарно-педагогічного профілю»** засвідчує його високу методичну обґрунтованість та гостру актуальність. Окреслена у розділі проблема є надзвичайно своєчасною для сучасної теорії і методики фізичного виховання, адже в умовах високого психоемоційного та інформаційного навантаження, якого зазнають здобувачі вищої освіти гуманітарно-педагогічного профілю, традиційні уніфіковані підходи часто виявляються малоефективними. Звернення дисертанта до нейродинамічних функцій як фундаментальної біологічної основи адаптації організму відповідає найсучаснішим тенденціям гуманізації та індивідуалізації вищої освіти, дозволяючи обґрунтувати необхідність збереження ментального й соматичного здоров'я майбутніх педагогів через урахування їхніх індивідуально-типологічних властивостей.

У розділі детально висвітлено результати констатувального експерименту, на основі яких було розкрито та систематизовано індивідуально-професійні та

психофізіологічні особливості майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Експериментально доведено, що студенти різних напрямів підготовки характеризуються суттєвими відмінностями за показниками лабільності, рухливості та врівноваженості нервових процесів.

Практична цінність третього розділу полягає у формуванні об'єктивної діагностичної бази, яка дозволяє відійти від шаблонного підходу у фізичному вихованні й забезпечує підґрунтя для точного диференціювання засобів і методів фізичної культури відповідно до типологічних властивостей нервової системи студентів.

Логічним продовженням дослідження є четвертий розділ **«Характеристика й експериментальна перевірка ефективності технології диференційованого фізичного виховання студентів гуманітарно-педагогічного профілю за показниками нейродинамічних функцій»**, у якому автор здійснює перехід від діагностики до науково-практичного синтезу. Прикладна актуальність цього етапу полягає в тому, що запропонована технологія вирішує завдання підвищення ефективності професійно-прикладної фізичної підготовки без ризику перевтоми чи дезадаптації, забезпечуючи гармонізацію розумової та фізичної працездатності студентів.

У цьому розділі фундаментально обґрунтовано концептуальну модель авторської технології диференційованого фізичного виховання, побудовану на основі виявлених нейродинамічних особливостей. Це дало змогу розробити диференційовані комплекси вправ, оптимізувати режим навантаження й відпочинку та сформулювати адаптивні методичні підходи.

Окремої уваги заслуговує проведений формувальний експеримент, результати якого переконливо довели високу ефективність та практичну значущість впровадженої технології. Автор методично грамотно зафіксував позитивну динаміку не лише за показниками нейродинамічних функцій та психоемоційного стану, а й за рівнями фізичної підготовленості та розумової працездатності студентів гуманітарно-педагогічного профілю.

У п'ятому розділі «Аналіз і обговорення результатів дослідження» здійснено комплексний аналіз отриманих результатів педагогічного експерименту, здійснено їх наукову інтерпретацію, зіставлення з даними наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів та узагальнення з позицій сучасної теорії фізичного виховання студентської молоді. Подано практичні рекомендації реалізації задумів дослідження.

Загальні висновки структурно повністю відповідають завданням дослідження та змісту основного тексту роботи, є логічними, доречними, відбивають основні результати дослідження.

У додатках відображено список публікацій здобувача за темою дисертації; відомості про апробацію результатів дисертаційного дослідження; акти та довідки впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес студентів Приватного вищого навчального закладу Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, Житомирського державного університету імені Івана Франка та Запорізького національного університету, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди; завдання здобувачам з проходження тестів і виконання вправ з фізичного виховання.

Загалом дисертаційна робота «Технологія диференційованого фізичного виховання студентів гуманітарно-педагогічного профілю за показниками нейродинамічних функцій» написана науковим стилем, має оригінальну подачу узагальнення матеріалу. Подані наукові та практичні положення логічно викладені та загалом достатньо обґрунтовані.

У цілому аналіз дисертаційної роботи Бережної Я.Л. засвідчує, що всі визначені здобувачем наукові завдання реалізовано повною мірою, а також відсутні ознаки порушення принципів академічної доброчесності.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу з чітко визначеною проблематикою, зазначаємо, що вона не позбавлена окремих недоліків, які мають дискусійний ступінь принциповості:

1. У першому розділі п.1.4.4. «Аеробіка як технологія розвитку витривалості, зміцнення та збереження здоров'я і корекції маси тіла» залишається не до кінця зрозумілим, чому авторка акцентує увагу саме на цій конкретній оздоровчій технології. Чи не варто було б чіткіше обґрунтувати вибір аеробіки у контексті загальної концепції диференційованого навчання студентів гуманітарно-педагогічного профілю та її зв'язок із діагностикою нейродинамічних функцій.

2. Якими саме критеріями та науковими принципами керувалася у процесі добору тестів для оцінки фізичної підготовленості студентів, та як ці тести узгоджуються зі специфікою їхнього майбутнього професійно-педагогічного профілю.

3. У другому розділі п. 2.6. «Визначення професійних якостей здобувачів – майбутніх викладачів гуманітарних дисциплін» не повною мірою збігається із його фактичним текстовим наповненням. Автор концентрує увагу на оцінці інтелектуальних здібностей студентів, що свідчить про певну термінологічну підміну понять. На наш погляд, використання лише одного тестового завдання для діагностики такого багатогранного феномену, як інтелектуальний потенціал майбутнього фахівця, є недостатньо обґрунтованим і звужує об'єктивність отриманих результатів.

4. Яким чином під час практичної реалізації запропонованої технології диференційованого фізичного виховання забезпечувався облік персональних, а не корпоративно-групових характеристик студентів (зокрема, з розподілом на майбутніх філологів, учителів початкових класів тощо), і як цей процес узгоджувався з розробленим програмним забезпеченням моніторингу.

5. Просимо автора деталізувати алгоритм вибору змісту компонентів диференційованої технології фізичного виховання студентів. Зокрема, які чинники визначають періодичність перегляду фізичних навантажень та засобів навчання, і як це реалізовано в авторському програмному забезпеченні?

У цілому, вище зазначені дискусійні питання та зауваження не впливають на наукову та практичну значущість презентованого дисертаційного дослідження

автора. Ми позитивно оцінюємо дисертаційну роботу, з огляду на її вагому практичну спрямованість.

Висновок. Дисертаційна робота Бережної Ярослави Леонідівни «Технологія диференційованого фізичного виховання студентів гуманітарно-педагогічного профілю за показниками нейродинамічних функцій», є завершеним самостійним дослідженням, що відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор Бережна Ярослава Леонідівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри теорії та методики
фізичної культури і спорту
Запорізького національного університету

Юлія КОВАЛЕНКО

Проректор з наукової роботи,
доктор технічних наук, професор

Дмитро ЯРИМБАШ

